

Filozofická fakulta Univerzita Karlova v Praze

Doktorský program: Filologie – Didaktika konkrétního jazyka – anglický jazyk

Mgr. Adéla BAHENSKÁ

Překlad ve výuce odborné angličtiny pro nefilology
Translation in Teaching English for Specific Purposes at the Tertiary Level

Praha FF UK 2014

Oponentský posudek doktorské disertační práce

Doc. PhDr. Jarmila Mothejzíková, CSc.

Ústav anglického jazyka a didaktiky FF UK

K obhajobě byly předloženy:

Disertační práce

156 stran celkově; z toho 135 stran textu a grafů s vyhodnocením výsledků pedagogického výzkumu, bibliografie 10 stran, 10 stran příloh

anglicky

Teze k disertační práci

Abstrakt v AJ a ČJ

Publikační činnost

Životopis

Obsah disertace

Poděkování, Abstrakt v AJ a ČJ, Obsah, Zkratky, 1. Úvod – s12; 2. Přehled literatury - s20; 3. ESP a překlad v oboru Právo – s70; 4. Případové studie – s100; 5. Závěr – s123; Resumé s131; Reference – s136; 6 příloh – s146-156.

Předložená disertační práce se zabývá možnostmi využití překladových aktivit ve výuce odborné angličtiny na vysokých školách nefilologického zaměření se zvláštním důrazem na angličtinu pro právníky. **Hlavním cílem** oponované disertační práce je prozkoumat možnosti využití překladu pro účely výuky odborné angličtiny z různých hledisek relevantních pro výuku odborné angličtiny na vysokoškolské úrovni v nefilologických oborech. Záměrem autorky je zmapovat a posléze nabídnout možnost zapojit překladové aktivity do kurzů odborného cizího/anglického jazyka na vysokých školách.

Úvod práce /kap. 1 str. 12 – 19/ zasazuje problematiku překladu do pedagogického kontextu, vymezuje terminologii spojenou s textem práce, stanovuje si cíle a v jejich rámci formuluje konkrétní hypotézy. Doktorandka v úvodu dále objasňuje výzkumné metody a postupy směřující k dosažení stanovených cílů. Autorka má vlastní dlouholetou zkušenost z praxe zkoumané problematiky - práce tak reflektuje rovněž její vlastní konkrétní pedagogické zkušenosti.

Teoretická část práce /kap. 2 str. 20 – 70 (Literature Review)/ obsahuje výstižný a téměř vyčerpávající přehled literatury zabývající se využíváním překladu ve výuce pokročilých studentů v zemích, kde je angličtina cizím jazykem, a to z pohledu diachronního i synchronního. Uchopení této části na bázi lingvistické umožňuje autorce

detailní a systematické traktování problematiky. Z této části disertace dále vyplývá zejména potenciál využívání překladu při výuce čtení a psaní v angličtině a také při osvojování lexika. Autorka se dále věnuje přístupu *Společného evropského referenčního rámce pro jazyky* k překladovým aktivitám a zabývá se termínem a pojmem *mediace*, pod kterým je překlad v tomto celoevropském dokumentu na úrovni pedagogické normy zahrnut. Z přehledu translatologické literatury vyplývá zejména potřeba přiblížit překladová cvičení využívaná ve výuce odborného cizího jazyka pro pokročilé studenty praxi profesionálního překladu. V závěrečné části druhé kapitoly /2.5/ se autorka zabývá vybranými psychologickými aspekty (jako transfer, věk, motivace a zpětná vazba), které mohou hrát /zásadní/ roli při rozhodování o využívání či nevyužívání překladu ve výuce AJ jako L2.

Tato část disertace je velmi podnětná ve svém detailním přehledu antagonistických názorů na překlad, ve výběru relevantních zdrojů jak zahraničních, tak domácích, v komplexní deskripci fenoménu i v inkorporaci psychologických aspektů.

Empirickou část práce představují kapitoly 3 - od podkapitoly 3.2 - a kap. 4. Tato část disertace je založena jednak na studiu odborné literatury a jednak na vlastní dlouholeté výukové empirii autorky.

- Třetí kapitola /str. 70 – 99/ poskytuje základní kontext pro případovou studii /kap.4/ a obsahuje některé konkrétní návrhy možností využívání překladu ve výuce CJ/AJ.

- Čtvrtá kapitola /str. 100 – 122/ prezentuje výsledky případové studie založené na kvalitativním výzkumu mezi učiteli a studenty. **Výzkum je zaměřen na způsob využívání překladu ve výuce angličtiny jako cizího jazyka pro právníky a na přístup učitelů i studentů k tomuto typu aktivit. Tato část disertace je didakticky cenná, neboť v době přetrvávajícího vlivu komunikativní metody jako metody přímé je překlad stále zpochybňován, opomíjen a didakticky nedoceněn, a na některých výukových pracovištích i v naší republice, zejména na některých JŠ, je překlad při VAJ/VCJ dokonce striktně zakazován.**

(Proto popisu výzkumu v tomto posudku věnuji více prostoru.) Charakter výzkumu je primárně kvalitativní, neboť doktorandka se zaměřila na zjištění (subjektivních) faktorů u studenta a u učitele, tedy, zejména jaký mají přístup k překladovým aktivitám studenti a učitelé, jak se překlad využívá – pokud se vůbec využívá v kurzech odborné angličtiny - a jaký má překlad vztah k učení se cizímu jazyku. Výzkum je zaměřen na výuku angličtiny jako cizího jazyka (L2) probíhající z hlediska L1 v homogenním prostředí – výuka odborného cizího jazyka pro dospělé studenty na univerzitní úrovni v nefilologických oborech se zvláštním důrazem na anglický jazyk pro právníky. V rámci výzkumu (si) autorka klade relevantní otázky:

1. Může překlad přispět k efektivnímu učení (se) odborné angličtině?

2. Pokud odpověď na první otázku zní „ano“, jaké formy překladových aktivity nejlépe splňují potřeby výuky odborné angličtiny?

3. Používá se překlad v současné době ve výuce odborné angličtiny a konkrétně v kurzech angličtiny pro právníky vyučovaných v České republice? Pokud ano, jak se používá?

4. Jaký je názor studentů na překladové aktivity?

První dvě otázky autorka uspokojivě zodpověděla na základě odborné literatury. Odpověď na třetí otázku získala pomocí částečně strukturovaných rozhovorů s českými učiteli odborné angličtiny a s využitím dotazníkového šetření mezi českými (a několika slovenskými) učiteli cizího jazyka pro právníky. Na poslední otázku odpovídá na základě částečně strukturovaných rozhovorů se studenty, kteří se účastnili dvousemestrálního volitelného předmětu *Právnícká angličtina v ekonomickém kontextu*, ve kterém byly využívány různorodé překladové aktivity. Tyto rozhovory byly doplněny o dotazníkové šetření v malém rozsahu mezi těmito studenty. Přehled odborné literatury ukazuje, že trvalý střet mezi nepřímými a přímými metodami výuky cizích jazyků měl a má dlouhodobý vliv na přístup didaktiky k využívání překladu ve výuce cizího jazyka. Zastánci komunikativní metody zaujímají dnes /2. dekáda 3. tisíciletí/ již méně preskriptivní přístup, nicméně jejich přístup k překladu je stále přinejmenším rezervovaný;

v době nástupu této metody v 70. letech min. století byl nekompromisně negativní.

S odmítavým přístupem se setkáváme i u teoretiků i praktikujících vyučujících zabývajících se výukou angličtiny jako druhého jazyka v anglicky mluvících zemích, kde je využívání překladu ve výuce vzhledem k jazykově heterogennímu složení tříd mnohem obtížnější. Odborníci, kteří akceptují překlad jako přijatelnou techniku ve výuce, zastávají škálu velmi odlišných názorů, a to od elementárního využití překladu jako velmi jednoduché pedagogické aktivity zejména ve skupinách začátečníků (A1-A2) až po komunikativní aktivitu ve výuce cizího jazyka s prvky aktivního překladu pro pokročilejší studenty (B2 – C1 – C2).

Z hlediska lingvistiky tradiční klasifikace jazyka do čtyř základních řečových dovedností, překlad jako nástroj / prostředek výuky CJ, hraje nejvýznamnější roli ve výuce čtení a psaní. Na překlad se nahlíží jako na přirozeného partnera čtení a někteří autoři zdůrazňují, že vnitřní překládání, využívání překladových slovníků, příbuzná slovní zásoba mezi mateřským a cizím jazykem a glosy jsou strategie, které jsou jedinečné /a efektivní/ pro čtení v cizím jazyce.

Výuka lexika je další oblastí, kde využívání překladu prakticky není zpochybňováno, protože neexistuje rychlejší sémantizace cizího slova než jeho překlad. Odborníci v oboru translologie soudí, že překlad je užitečná aktivita jak pro začátečníky tak i pro pokročilé studenty jako komunikativní aktivita blížící se co nejvíce skutečnému životu.

Překlad může přispět k učení (se) odborné angličtiny zejména, pokud se používá v souladu s moderní překladovou praxí, která vyžaduje, aby překladatel bral v úvahu účel cílového textu a adresáta cílového textu, což podle našeho názoru odpovídá potřebám kurzů angličtiny pro právníky. Výsledky případové studie dále ukazují, že se překlad v současné době v kurzech odborné angličtiny využívá a v České republice se využívá v kurzech angličtiny pro právníky zcela jistě. Nejčastěji učitelé užívají ústní překlad psaného textu studentem do mateřštiny, prezentování překladových ekvivalentů pro odborné termíny vyučujícím a ústní překlad psaného textu studentem do cizího jazyka. Všichni učitelé, kteří participovali na výzkumu, uvedli, že považují překlad pro absolventa právnické fakulty za užitečnou dovednost. Všichni studenti, se kterými byl nahrán výzkumný rozhovor, považují překladové aktivity za užitečné pro jejich profesní kariéru. **Studenti obecně považují překlad z češtiny do angličtiny za užitečnější než opačný směr překladu. V dotazníkovém šetření získal písemný překlad právnického textu z češtiny do angličtiny nevyšší hodnocení užitečnosti.**

Velmi cenný právě z hlediska výše uvedených antagonistických a negativních přístupů k překladu ve VAJ/V CJ je dílčí závěr výzkumu: dle autorčina zjištění pro a při začlenění překladových aktivit do kurzů odborné angličtiny existuje několik důležitých principů:

- (1) překladové aktivity by se měly vždy co nejvíce blížit reálným zadáním;**
- (2) studenti by nikdy neměli být nuceni překládat bez kontextu a pokud možno by měli přitom mít přístup k referenčním materiálům;**
- (3) učitel by měl mít na paměti, že v mnoha případech neexistuje jediné *správné* řešení překladové úlohy.**

Výsledky výzkumného šetření jsou dokumentovány verbálně a pouze 2 přehlednými grafy. **Závěry výzkumu** přinášejí mnoho cenných poznatků, jež lze v mnoha ohledech zevšeobecnit pro další výukovou praxi ve sféře odborné výuky.

Pátá kapitola /str.123 – 130/ obsahuje závěry teoretických kapitol a sumarizaci kvalitativního výzkumu v případové studii.

CELKOVÉ HODNOCENÍ DISERTACE

Předložená disertační práce kvalifikovaně splnila cíle, které byly výtýčeny v úvodu, exaktně a v rámci tématu odpovídajícím způsobem odpověděla na stanovené otázky. Po teoreticko-odborné stránce představuje přínos pro oblast zkoumané problematiky, neboť přináší jednoznačné závěry podložené pedagogickým výzkumem a odpověď na trvalé didaktické dilema, jímž je inkorporace překladu ve/do VAJ/V CJ.

Disertace je zpracována na velmi dobré kvalitativní úrovni, jak po stránce formální, tak po stránce obsahové.

Formální stránka je charakterizována exaktním a přehledným desetinným systémem členění práce do jednotlivých částí a funkčně zpracovanou grafickou podobou doprovázející slovo tabulkami a grafy. Jazyk a styl práce jsou na požadované akademické úrovni, pouze místy se objevují překlepy v interpunkci. Práce je psána kultivovanou angličtinou, s bohatým lexikem a s exaktní současnou odbornou terminologií; je psána literárním stylem, jenž odpovídá vědecké práci.

Po obsahové stránce je disertace cenným přínosem ke sledované problematice jak v části teoretické s relevantní bibliografií, tak v části empirické.

Použité kvalitativní metody výzkumného šetření umožňují doktorandce vytvořit přehledný a pravdivý obraz reflektované problematiky. Práce obsahuje menší soubor 6 příloh dokumentujících výzkumné šetření a početnou relevantní tištěnou i elektronickou bibliografií. Traktovaný jev je jasně a srozumitelně charakterizován, vědecky uchopen - popsán, porovnán, analyzován a vyhodnocen.

Disertace je podnětným přínosem k aktuální didaktické problematice.

Doktorandka touto disertační prací prokázala zasloužený vzhled do traktované problematiky, prezentuje hluboké teoretické znalosti studiem (vyhledáním a kritickým zpracováním) širokého spektra relevantní literatury, svou pedagogickou empirii a výsledky výzkumu efektivně využila ve validních závěrech práce. Její zjištění a závěry jsou podnětné a tvoří odborně ukotvený základ k dalšímu vědeckému bádání a zkoumání v dané oblasti (viz níže v posudku in Perspektivy další práce). Doktorandka rovněž přesvědčivě prokázala, že je schopná samostatně vědecky pracovat – což je nezbytný předpoklad vědecké práce, spojované s hodností PhD.

ZÁVĚR

Jako přínosnou vědeckou práci, jež zpracovává aktuální didaktickou problematiku moderními a efektivními vědeckými metodami, a jako práci, jež úspěšně tuto problematiku řeší se současnou prezentací konkrétních výukových postupů a jako práci plně využitelnou pro účely výukové praxe v širokém výukovém kontextu ESP

**doporučuji tuto doktorskou disertaci k obhajobě
a po úspěšné obhajobě doporučuji, aby Pí. Mgr. Adéle Bahenské
byla udělena vědecká hodnost PhD.**

Doc. PhDr. Jarmila Mothejzíková, CSc.

V Praze 2. IX. 2014

Otázky k obhajobě:

1. Uvažovala doktorandka rovněž o možnosti kvantitativního výzkumného šetření?
2. Stranou pozornosti zůstaly výukové materiály. Jak doktorandka hodnotí výukové materiály pro právníky, jež jsou používány na jejím pracovišti?

Doporučení k publikaci:

S ohledem na pedagogickou/didaktickou aktuálnost tématu a kvalitu zpracování předložené disertační práce by bylo velmi vhodné zpřístupnit výsledky výzkumného šetření i souhrn komentované metodiky odborné veřejnosti. Z těchto důvodů doporučuji tuto disertaci k publikaci (s příslušnými úpravami s ohledem na cíl publikace a cílové publikum):

1. Ve formě přednášky/přednášek na daném odborném fóru.
2. Jako manuál pro relevantní skupinu učitelské veřejnosti.
3. Jako samostatnou kapitolu zamýšleného sborníku k aktuálním otázkám současné (české) didaktiky.

Perspektivy další práce:

Na tuto disertační práci je možné v budoucnosti navázat dalším výzkumem v několika oblastech, například:

- Rozpracováním otázky využití překladu v testování odborného cizího jazyka.
- Tato oblast souvisí rovněž s otázkami metodiky hodnocení kvality odborného překladu.
- Dalším zajímavým okruhem je praktická aplikace překladových cvičení nejen ve výuce, ale také v učebnicích odborného cizího jazyka a případné přizpůsobení odborných překladových slovníků potřebám studentů, učitelů a překladatelů.
- Bylo by přínosné rozšířit uvedený výzkum na studenty a vyučující angličtiny v jiných nefilologických oborech VŠ studia.